

Václav Bažant, Luboš Úradníček: Keře

I když pěstitelsky zaměřených knih a příruček o okrasných dřevinách od našich i zahraničních autorů vyšla celá řada, autoři této publikace se rozhodli vyplnit určitou mezeru v naší dendrologické literatuře týkající se absence souhrnné vědecké knižní publikace o životní formě keře. Oba jsou zkušeni dendrologové a učitelé na lesnických a dřevařských fakultách České zemědělské univerzity v Praze a Mendelovy univerzity v Brně a mají bohaté zkušenosti nejen z arboreta Truba u Kosteletce nad Černými lesy a arboretu v Brně a Křtinách, ale i z mnoha zemí původu některých keřů, jež sami navštívili, např. z Dálného východu.

Kniha obsahuje téměř 400 druhů. Autoři do ní zahrnuli jak druhy a vybrané kultivary v České republice běžné i zřídka pěstované, tak rody dosud u nás v sadovnictví téměř nevyužívané (např. *Lindera*, *Fortunaria*, *Prinsepia*, *Shepherdia*, *Stewartia* nebo dvojštitník – *Dipelta*). Nejsou opomenuty ani domácí keře, i když jich máme relativně málo – 110 druhů nepočítaje polokeře, keříčky a dřevité liány (Úradníček, Maděra a kol. 2001).

V obecné části je cenná a originální charakteristika společenstev keřů v různých biomech světa, názorně doplněná jejich fotografiemi. V odstavci o mediteránní vegetaci bylo možno u termínů *macchie*, *garigue* a *phrygana* použít zjednodušenou a nyní již často používanou počestěnou pravopisnou podobu, tedy *makchie*, *garigue* a *frygana*. *Makchie* však nemusejí tvořit jen keře ve vlastním smyslu, na vlhkostně příznivějších stanovištích může jít i o malé stromy, např. dub kermesový (*Quercus coccifera*), vavřík ušlechtilý (*Laurus nobilis*), rohovník obecný (*Ceratonia siliqua*) nebo planíku velkoplodou (*Arbutus unedo*). Naopak nad hranicí lesa vznikají např. v Krkonoších následkem extrémních klimatických podmínek rázu tundry zakrslé keřovité formy i u smrku ztepilého (*Picea abies*) nazývané „smrková kleč“.

Krátce je zmíněn biologický význam keřů v krajině i v zahradní architektuře, a to nejen pro jejich vysokou a nezastupitelnou okrasnou hodnotu, ale i pro léčivé nebo jedovaté účinky některých z nich. Nalezneme zde rovněž kompletní seznam zákonem chráněných druhů keřů České republiky podle kategorií ochrany. Vtipným způsobem autoři upozornili na lidový i přenesený význam slova *křoví*.

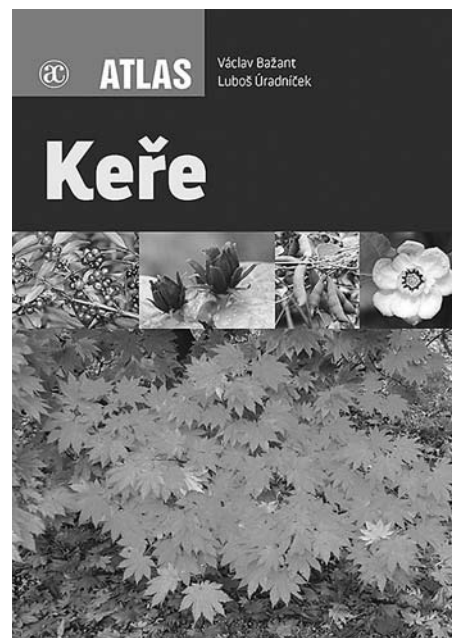
Speciální část je zpracována jednotným způsobem, kdy na sudé straně je text o daném druhu členěn na morfologickou charakteristiku, původ (většinou podrobně, zejména v Číně a Severní Americe) a pěstitelské nároky a odstavec nazvaný *Zajímavosti*, shrnující především praktické využití druhu, významné kultivary a důsledně je popsána také etymologie rodového jména. V některých případech jsou uvedeny i odkazy na jiné druhy rodu, křížence apod. Rody jsou řazeny do čeledí

uspořádaných podle současných názorů na jejich fylogenezi, takže příbuzné následují za sebou.

Protilehlá (lichá) strana je kombinací velmi kvalitních barevných fotografií, obzvláště kvetoucích větví nebo jednotlivých květů, listů a plodů, někde doplněná habitem keře.

Jako fotograf botanických objektů oceňuji špičkovou kvalitu snímků; jejich shromáždění muselo trvat řadu let.

Hlavní rozlišovací znaky druhů (popisy) jsou terminologicky téměř všude uvedeny správně. Nedostatků se týká často pouze nejednotného vyjádření téhož, např. vrchní a spodní strana listu – líc a rub – jako u cesmíny ostrolisté (*Ilex aquifolium*), zimolezu modrého (*Lonicera caerulea*), pámelníku červenoplodého (*Symphoricarpos orbiculatus*), fortuneovky čínské (*Fortunaria sinensis*); listy vstřícné postavené – proč ne vstřícné – sazaník čínský (*Calycanthus chinensis*), zimnokvět časný (*Chimonanthus praecox*); listy dvouřadě rozložené – proč ne dvouřadě – libavka šalon (*Gaultheria shallon*), skalník vodrový (*Cotoneaster horizontalis*). V terminologii se místy objevují již zastaralé výrazy, nepřesná vyjádření a jiné nedostatky. Příklady: korunní lístky opakvečité – nyní obvejčité – pivoňka keřovitá (*Paeonia suffruticosa*), listy šikmo vstřícné – lépe šikmo křížmostojné – vonokvětko (*Osmanthus*), plodní stopka – nelze u nahosemenných rostlin – jalovec chvojka (*Juniperus sabina*), obdobně u nohoplodu sněžného (*Podocarpus nivalis*) a hlavotisu peckovicového (*Cephalotaxus harringtonia*), rakytník řešetlákový – správně řešetlákovitý (*Hippophae rhamnoides*), pupeny přišpičatělé – bříza Medveděvova (*Betula medwediewii*), jochovec olšolistý (*Clethra alnifolia*) – používal často Albert Pilát v knize o listnatých stromech a keřích (1953), dnes je tento termín opuštěn, Flóra ČR (1988) užívá špičatý nebo zašpičatělý; kořenové oddenky – nelze, oddenky jsou stonkového původu, v případě škumy trojlaločné (*Rhus trilobata*) jde o kořenové výmladky. Druhy rodu třezalka (*Hypericum*) mají plody tobolky, někdy dužnatější, jak je tomu např. u t. bobulovité (*H. androsaeum*), kde vzniká chyba již v souvislosti s českým pojmenováním. Ibišky (*Hibiscus*) nemají okvěti, ale kalíše, kalich i korunu. Rovněž cesmína přeslenitá (*I. verticillata*) nemá okvěti, ale kalich a korunu. U rodu dřívěšník (*Berberis*) mělo být uvedeno, že všechny u nás pěstované druhy a rovněž mahónie mají žluté dřevo, nikoli jen lýko. Janovec metlatý (*Cytisus scoparius*) je podle charakteru stonku polokeř, neboť jeho stonky v dolní polovině dřevnatější jako keře, kdežto výše jsou bylinné. Autoři ho však uvádějí jako keř a termín polokeř jsem nikde v textu knihy ani nenalezl. Plody růže (*Rosa*) nejsou češule (šípky), ale nažky uzavřené v češuli. Pro rod *Hebe* uváděné české jméno rozrazilovec se

v praxi nepoužívá, běžně se říká hebe jako latinsky, a není ani výstižné, rozrazilům se vcelku nepodobá. U rodu *Myrica* mohlo být uvedeno i české jméno vřesna.

Při výběru českého jména pro rod *Vaccinium* použili autoři vtipně a účelně český rodový ekvivalent borůvka, nikoli krkolomné a nepraktické vyjadřování s pomocí rodu brusnice (např. brusnice brusinka), proto pak uvedli borůvku černou (*V. myrtillus*), b. bažinnou neboli vlochyni bahenní (*V. uliginosum*) a b. chocholičnatou (*V. corymbosum*). Je otázka, jak se s tímto problémem vypořádá připravované druhé vydání Klíče ke květeně ČR.

Pokud jde o grafickou úpravu knihy, musím bohužel konstatovat, že mohla být podstatně lepší. Text naprosté většiny stran je nevyplňuje, takže vznikly vakáty, někdy až polovina strany. Tomu bylo možno aspoň částečně zabránit dosazením tzv. pavoučků do volných ploch, tedy jednoduchých výrazně zmenšených pravoúhlých schémat podle obrysu jednotlivých fotografií na protilehlé straně. V případech, kdy je na jedné straně více druhů, začerní se jen jejich příslušné políčko a není nutné slovně vysvětlovat příslušnost snímků k jednotlivým druhům, jak je v knize uvedeno v mnoha případech – např. u jalovců, hlavotisů, růže sive a r. žlutoučké (*R. glauca* a *R. xanthina*), korunatek (*Stephanandra*), u tří druhů linder (*Lindera*), sturačnicku štětinatého (*Pterostyrax hispidus*) a sturače japonského (*Styrax japonica*).

Za nevhodné považuji umístění jména čeledi k dolnímu okraji stránky. Jako vyšší taxonomická jednotka než rod si plně zaslouhuje umístění nahoře pod jménem druhu, případně podle možnosti i do prostoru vedle něho. Za příliš široké z estetického hlediska pokládám bílé linky oddělující fotografie, stačila by i šířka 1 mm.

Uvedené drobné nedostatky ale nijak nesnižují vysokou odbornou úroveň knihy, která bude patřit k nepostradatelným dílům naší dendrologie.

Academia, Praha 2018, 476 str.
Doporučená cena 495 Kč